

Care (mai) de care

Dintr'o imagine locală (de spațiu) la început, mai pe urmă logică, s'a născut, între altele, și vechea noastră construcție cu *de* după comparativ, construcție care astăzi este înlocuită cu *decât* și *ca*, cu excepția unor expresii care arată măsura și, fiind des întrebunțate, s'au fixat cu timpul. În limba veche se putea zice *ești mai înțeleptu de toți Iudeu* (Cod Vor, 73/12), *mai vărtosu de lucoarea soarelui* (ib, 76/10), *credință mult mai cinstită de aurulu* (ib, 139/13), *de toți ești tu mai sus la scaunul lui Dumnedzeu* (Cod Tod, f 30 r⁰), *mai luminos de șapte ori de soarele* (ib, 31 v⁰ 11), etc. Astăzi îl putem întrebunța numai în legătură cu *mai mare*, *mai mic*, *mai mult*, *mai puțin*, *mai bine*, *mai rău*, *mai scump*, *mai ieftin*, etc. *Cercă mai mult de 15 pungi de bani* (Axinte Uricariul, *Let*², II, 164); *mai mult de un Tătar n'au scăpat* (Neculce, *Let*², II, 39), *Mai rău de așa nu se poate* (Cătană, *Pov*, I, 15), *mai mare de trei stânjeni*, *mai mic de trei coți*, etc., chiar și *Acesta da îndoit de cum da Grigorie Vodă* (Neculce, *Let*², II, 390), ș a m d. Dar nu se mai poate spune decât doar provincial *Ba eu sum mai bună* *De voi amândouă* (Frâncu—Candrea, *Moșu*, 195).

În construcția comparativului cu *de*, punctul de la care începe comparația este cel indicat prin prepoziția *de* și substantivul care urmează după ea. *Mai luminos de soarele* înseamnă că se poate vorbi de o „lucoare” asemănătoare cu a lucrului, despre care e vorba, numai începând de la cea puternică a soarelui încolo. *Mai înalt de casa* înseamnă că înălțimea lucrului, despre care este vorba, este măsurată în comparație cu cea a casei și este socotită numai de la casă în sus. Chiar și în *mai mare de trei stânjeni* și *mai mic de trei coți*, avem aceeași socoteală: mărimea și micimea sânt socotite de la trei stânjeni sau trei coți în sus ori în jos.

Dacă știm aceste lucruri, putem înțelege felul cum s'a născut și sensul original al expresiunii, fixate acum, *care de care* și *care mai de care*, pentru care găsim numeroase exemple în *Dicț Acad*, II, fasc II, p 141.

È vorba de o interogație emfatică și brahilogică (ca și *care pe care, cât pe ce*, etc), la început directă, apoi indirectă, în sfârșit fixată și întrebunțată și în alte legături sintactice, nu numai ca, la origine, în legătură cu un comparativ, după care întrebunțarea lui *de* eră normală *Gospodarii se întrec care de care să fie mai buni și mai cinstiți* (I Ionescu, c 234) înseamnă *Gospodarii se întrec care să fie mai buni și mai cinstiți de* (=„decât cei”) *care* [-s buni și cinstiți] Tot așa *Să ’ndesă care de care va ’ncăpea mai nainte* (Dosofteru, V S, 54₂)=„ *care va ’ncăpea mai nainte de* (=„de cât”) *care* [e mai nainte]”; *Începură a-i da care de care mai mulți bani* (Sbiera, P, 131/27)=„ *care mai mulți bani* (=„de cât”) *care* [cu mulți bani], *Alergând pe capete, care de care să ajungă la mare mai curând* (Ispirescu, U, 51/16—16)=„ *care să ajungă la mare mai curând de* [=„decât”) *care* [alergă ca să ajungă la mare]”, *Tot feciorul e cu plosca de vin în mână, care mai de care ploscă mai frumoasă și vin îndulcit* (Pitiș, Conv Lit, XXIV, 1062) = „ *care ploscă mai frumoasă de care* [ploscă frumoasă ..]”.

Fixată fiind odată expresiunea *care de care* sau *care mai de care*, ea a putut să se întrebunțeze și în cazuri când comparativul nu se exprimă, dar se găsește în mîntea sau intenția vorbitorului *Gătîndu-se carii să apuce înaintea* (Dosofteru, V S, 100) *Se sfădeă și Domnul din Ardeal cu crăița lașească, care de care să cuprînză țara* (Let, I, 215/17), *Alergați la cei străini Greci, de-ı apucați care de care să vă fie gineri* (Let, II, 442/23), *ce să fie acolo, ziceau oamenii alergând, care de care din toate părțile* (Creangă, A, 8), *Începură a-ı da care de care mai mulți bani* (Sbiera, P 131/27); *care de care-ı după treabă* (Sevastos, N, 52/5)

După analogia altor construcții, în care *de*=*din* (genitivul partitiv *o parte de moșie*=„o parte din moșie”) s’a născut construcția neobișnuită *care din care* *Acî de gazdă, care din care se ’ndesă ca să povestească mai înaintea* (Drăghici, R., 249)